

Oorlogsvisioenen

Cyriel Buysse

Uitgeverij Diderot

ISBN: 9789403760896

Oorlogsvisioenen

De heren Bollekens in oorlogstijd	5
Het oorlogshuwelijk van meneer Cathoen	57
Rikiki	83
De varkenskar	121
In de vuurlinie	125
Burgerwacht-idylle	131
De vrijwilliger	137
De vlucht	143
De moeder	153
Singen... singen...!	161
De terugkeer	169

De heren Bollekens in oorlogstijd

Meneer Bollekens, senior, was een rijk, rijk man.

Ook meneer Bollekens, junior, was rijk, doch minder uit zichzelf, dan wel omdat zijn vader zulk een rijk, rijk man was. Meneer Bollekens, vader, was weduwnaar en meneer Bollekens, zoon, was een gescheiden man.

De scheiding tussen de zoon en zijn vrouw had plaatsgehad ter wille van een jeugdige dienstmaagd. De jonge vrouw had dat meisje kort na haar huwelijk in haar dienst genomen en zij was er zeer tevreden over en alles scheen uiterst best te gaan, tot de jonge mevrouw opeens beweerde, dat het niet meer ging en verklaarde dat het meisje dadelijk weg moest. Waarom zij zo plotseling weg moest lichtte mevrouw Bollekens junior niet nader toe, maar des te krachtiger drong zij aan op onmiddellijk vertrek.

Bollekens zoon kwam tegen dat onverwachte besluit radikaal op.

- Zij zal niet weggaan; er is geen enkele reden om haar te doen weggaan, zei hij, vastberaden.

- Zij zal wél weggaan; daarvoor is alle reden en dat weet gij beter dan iemand! snauwde de jonge vrouw haar echtgenoot toe.

Bollekens junior, enige, door zijn ouders zeer verwende zoon, was koppig en tiranniek. Hij duldde absoluut geen tegenspraak.

- Zij zal niet weggaan. Ik ben hier immers de baas! herhaalde hij nog eens, met klemmende nadruk.

- Dan zal ik weggaan, zei de jonge vrouw, in snikken uitbarstend.

- Zoals ge verkiest, had hij ijskil geantwoord.

En zo was het gebeurd. Na een laatste, heftige scène, had mevrouw Bollekens junior zich eensklaps opgepakt en was zij weggelopen, naar haar moeder toe. En kalm had Bollekens junior het boeltje bij zich opgedoekt en was hij bij zijn vader komen inwonen, met de jonge meid.

Het was een flinke, knappe meid, met roze wangen, lichte ogen en bijzonder mooi, donker haar, dat rechtop kroesde en aan de uitdrukking van haar gezicht en ook aan heel haar uiterlijk iets zeer pikants gaf.

't Was jammer, zei vader Bollekens, dat zijn schoondochter juist zulk een meid had uitgekozen, maar verder bemoeide hij zich liever niet met het geschil: hij was een man van de rust en erg bang voor onaangenaamheden met zijn zoon. Hij deed zijn best om hen weer met elkaar te verzoenen, doch toen hij merkte dat zijn tussenkomst niets hielp en dat de schoondochter al even stijfhoofdig op haar standpunt bleef als de zoon op het zijne in die netelige meidenkwestie, haalde hij maar machteloos zijn schouders op en lei zich bij de toestand neer. Hij hield nu eenmaal meer van zijn zoon dan van zijn schoondochter, zoals hij trouwens over 't algemeen ook meer van mannen dan van vrouwen hield; hij vond de vrouwen lastig, nesterig, vervelend, drukte-makerig om niets; hij vond ze alleen maar goed in zoverre ze zich gedwee aan de eisen van de mannen onderwierpen en deze als meesters dienden; en, ofschoon hij de scheiding van zijn zoon uit maatschappelijk standpunt afkeurde en betreurde, toch was hij er niet zo heel ver van af wel te begrijpen, dat zijn zoon feitelijk meer had aan die knappe, flinke meid dan aan zijn nesterige luxehuisvrouw. Kortom, hij wenste door die zaak niet langer dan strikt nodig was in

zijn gelukkige rijkaards-rust gestoord te worden; en zo kwam de zoon weer in zijn huis binnen en schikte zich daar zoals 't hem behaagde; en zo kwam ook de flinke, knappe meid met de zoon mee en nam daar een enigszins vage positie onder de andere dienstboden aan: linnenmeid, luxemeid, praat- en loopmeid; en in de eerste plaats de afzonderlijke meid van de zoon, gelast met zijn bed op te maken en zijn kamers in orde te houden en daarom ook niet naast de andere boden op de bovenste verdieping, maar op een lagere verdieping, in een aparte kamer, slapend.

Het huis dat meneer Bollekens in de stad bewoonde, was een groot en prachtig huis. Hij had het zo groot en zo duur laten bouwen, niet omdat hij bepaalde behoefte aan zoveel ruimte en luxe had, maar wel omdat hij geld genoeg bezat om zulk een huis te laten bouwen. Dat was immers bijna een plicht voor een man van zulk bijzonder groot vermogen. Het huis van meneer Bollekens moest, uiterlijk en innerlijk, voor de ogen van de mensen die hem kenden, en ook wel voor de mensen die hem niet kenden, in verhouding staan tot het fortuin, waarvan hij leefde.

En 't waren verdiepingen en nóg verdiepingen, en 't waren kamers en nóg kamers, alle even ruim en duur gemeubileerd, en alle vrijwel overbodig, want meneer Bollekens bewoonde of gebruikte ze om zo te zeggen niet. Meneer Bollekens, die zich moeilijk bewoog, had in zijn reuzenhuis niets dan een slaap- en zitkamer, op de eerste verdieping, dicht bij het trapportaal, met een uitzicht op de straat; en een eetkamer in het souterrain, vlak naast de keuken, omdat dit gemakkelijker was voor de bediening en ook omdat de spijzen dan wel altijd warm op tafel kwamen.

Meneer Bollekens was een man van Vijfenzestig jaar, groot, zwaar en dik, met rood gezicht en grijze, borstelige haren. Hij had last van allerlei kwaaltjes en kwalen en koesterde zo goed als geen vertrouwen in de bekwaamheid van de doktoren, die hem toch nooit geheel genezen hadden. Hij volgde soms wel voor een poosje hun raad en bevond er zich dan ook wel eens goed mee, maar zodra er een dag kwam dat hij zich wat minder lekker voelde, gaf hij het dadelijk op en zei dat de doktoren hem verkeerd behandelden.

De hele gezondheidskwestie bestond voor meneer Bollekens hierin, dat hij gezond wilde zijn en blijven, zonder zich in iets te ontzien. Poeiers, drankjes, enz. wilde hij graag genoeg innemen, doch enkel op voorwaarde dat hij dan ook oesters, wild, foie gras, en de daarbij passende wijnen mocht blijven gebruiken. Aan elk dieet had hij de gruwelijkste hekel en bovenal was hij gesteld op zijn dagelijkse, vast-geregelde bezoeken aan zijn enig geliefd koffiehuis: de Rosbach! De Rosbach, het welbekend Duits bierhuis, bevond zich in een drukke straat, vlak tegenover die waar meneer Bollekens woonde; en vanuit zijn ramen kon hij de witte gasbol zien boven de ingang van de vermaarde herberg en de grauwbestoven sierplanten-in-kuipen, die op het trottoir het terrasje afbakenden. Daar kwam hij driemaal daags zijn biertjes gebruiken: 's ochtends om elf uur, 's namiddags tussen vijf en zeven en verder heel de avond, van negen tot laat in de nacht. Meneer Bollekens, en ook zijn zoon, hielden van alles wat fijn en lekker was: van kreeften en primeurs, van fazanten en patrijzen, van alle mogelijke wildpasteien en gerechten; zij waardeerden met bijna vrome ontroering het bedwelmend bouquet van de aloude Margaux', de als 't ware verse levenskracht ingietende rijkheid van de bruinrode Nuits' en

Vougeots en de vrolijk oplachende, gouden tinteling en prikkeling van de schuimende Pommery's en Cliquots; maar na al die weelde van 't fijne en van 't dure, verlangden zij, dorstten zij telkens weer naar het meer alledaagse en gewone, naar dat heerlijk-koel, schuimend glas donkerbruin bier, zoals de Rosbach, en alléén de Rosbach, het hun geven kon.

Het eerste ochtendglas, om elf uur, werd steeds met kalme ernst gebruikt. Het had iets rustig-bezadigds, als een ontbijt. Men was nog in de stemming niet. Maar wat de dag ook verder aan genoegens of teleurstellingen bracht, vijf uur, het heerlijk moment van vijf uur helderde alles op en vader en zoon togen gezamenlijk naar de verrukkelijke herberg. De zucht waarmee papa Bollekens zich op zijn vastbewaarde plaats neerzette, terwijl hij uit de hand van de voorkomende baas zijn pijp ontving, klonk als een gekreun van geluk. Hij kreeg zijn eerste glas en dronk een volle, lange teug, met de tong het schuim van zijn snor aflikkend; de vrienden en stamgasten kwamen binnen en de gelukkige avond begon. Wat daar al niet besproken en behandeld werd! Het stadsbeheer was er aan scherpe kritiek onderworpen, het staatsbestuur niet minder; autoriteiten werden afgesteld, benoemingen werden gedaan; ministeries omgegooid, andere ministeries in 't leven geroepen. Die heren wisten alles, álles; niets ontsnapte aan hun scherp-kritisch waarnemingsvermogen en naarmate zij meer dronken werden hun organisatiekrachten helderder en sterker en moest het wel voor luisterende buitenstaanders onverklaarbaar schijnen hoe het mogelijk was, dat zij daar op de banale, harde banken van een herberg en niet in de gemakkelijke kussens van ministeriële fauteuils neerzaten.

De kroegbaas, een Duitser, met grijsblond haar en slaperige ogen, hield zich steeds in hun buurt en bediende hen zorgzaam, zonder zich ooit in hun gesprek te mengen of er schijnbaar enigszins notitie van te nemen. Hij scheen de verpersoonlijkte onbeduidendheid, onbeduidend als een dagelijkse plicht, als een abstractie. Hij vulde zijn glazen achter de schenktafel, streek er met een soort liniaal het overtollig schuim af, overhandigde ze zwijgend aan zijn kelner, die ze aan de klanten om de tafeltjes ging brengen. Dat scheen zijn enige bezigheid en enige reden van bestaan, een machinale taak, die hij als een automaat verrichtte. Het wekte verwondering wanneer men hem iets anders zag uitvoeren en het leek ook gans ongewoon wanneer hij zich voor iets anders dan zijn zaak interesseerde. Hij had een vrouw, een dikke, ronde vrouw, die meestal in de onderdiepten van de Rosbach vertoefde, maar er toch af en toe eens uitkwam, om hem met gewichtig gezicht iets aan het oor te fluisteren. Dan fronsten even zijn wenkbrauwen en keken strak zijn ogen, alsof hem iets onaangenaams werd meegedeeld, en soms verdween hij met haar voor een poosje in de heimelijke kelderdiepten. Maar zo spoedig mogelijk stond hij weer achter zijn buffet, en wel eens gebeurde het, dat er dan een vreemd bezoeker binnenkwam, die een poosje vertrouwelijk met de baas bleef praten. Het bleek een landgenoot te zijn, een vriend of kennis van vroeger, die hem eens kwam opzoeken. Zij keuvelden bescheiden met elkaar in 't Duits en het klonk altijd zo vreemd, de baas, die toch een Duitser was, zijn eigen taal te horen spreken. Hij was daar al sinds zovele jaren ingeleefd en ingeburgerd, in de grote, Vlaamse stad; hij sprak zo vloeiend en natuurlijk de taal van het volk en ook het Frans, dat het nu ónnatuurlijk scheen, wanneer hij 't Duits, zijn eigen taal,

gebruikte. En het was ook alsof hij die niet graag meer sprak en ook niet graag zijn landgenoten meer ontmoette: er was iets koels en stijfs in zijn ganse bejegening, zolang hij zich met hen moest bezighouden, en iets verlichts in hem zodra zij weg waren, alsof hij dan pas weer zichzelf werd, wanneer hij met zijn goede, trouwe, Vlaamse vrienden en klanten weer in gezellige intimiteit verkeerde.

Behalve zijn prachtig stadshuis bezat de rijke, rijke meneer Bollekens ook nog een heerlijk buitenverblijf.

Het rees, anderhalf uur van de stad, lieflijk wit en roze, achter schone, stille vijvers en zacht glooiende grasvelden, tegen een majestueuze achtergrond van hoge bomen op.

Zolang zijn vrouw, die veel van de buiten hield, leefde, had meneer Bollekens er geregeld ieder jaar de zomermaanden doorgebracht. Doch na haar overlijden werd het er hem te eenzaam en steeds kortte hij zijn verblijf meer en meer in, tot hij er weldra niet meer verbleef, doch er slechts heen en weer kwam, met zijn rijtuig, bij wijze van uitstapje, elke avond, zelfs in 't heetste van de zomer, naar de stad terugkerend. De toenemende gehechtheid aan de Rosbach en de vrienden die hij er ontmoette, was daar ook niet vreemd aan; en tenslotte hadden de bezoeken zich bepaald tot drie in de week, na 't middagdutje, tussen drie en zeven. Meneer Bollekens zoon, van zijn kant, deelde, aangaande de bekoring van het buitenleven, geheel en al de zienswijze van zijn vader; en zo gingen zij meestal samen, gemakkelijk uitgestrekt op de zachte kussens van de ietwat ouderwetse landauer bespannen met twee paarden, wellustig sigaren rokend en zonder inspanning genietend van het mooie weer en de gezonde, frisse buitenlucht. Dan was de knappe meid meestal per trein

vooruitgezonden om alles wat op orde te schikken en 't een of 't ander voor hen klaar te maken; en in die enkele uren dat hij op zijn buitengoed verbleef had meneer Bollekens dan ook wel tijd genoeg om met zijn tuinbaas en zijn werklieden te praten en zijn boeren, die bijna allen in de onmiddellijke omtrek woonden, desgewenst op het kasteel te ontvangen of hen persoonlijk een bezoek te brengen. Tegen het uur van hun vertrek maakte de tuinman een paar mandjes met fijne groenten en vruchten gereed en daarmee vertrok alweer per trein de knappe meid, terwijl de beide heren, die een hekel hadden aan bagage in hun rijtuig, zich nog eens lui en heerlijk in de kussens achteroverstrekten en onder het terugkeren naar stad en Rosbach van de zachte, gouden avondlucht genoten.

De Rosbach! Begin, middenpunt en einde van de dag; centrum, navel van het leven! Rustoord van gezelligheid en welgedane vrede; maar ook brouwketel van twistgesprek en stoornis, als daartoe aanleiding bestond!

En er wás aanleiding, die laatste dagen. In de stille luister van die allerschoonste zomer, terwijl alles alom geluk en vrede scheen te ademen, woei er, van verre komend, een onbestemde angst en onrust over land en stad, die zich daar, in de anders zo gezellige en zo veilige Rosbach, bij de biertafeltjes omringd door welgedane stamgasten, tot een soort voelbare kwellung scheen te kristalliseren.

Men sprak er van oorlog, van dreigende, afgrijselijke, algemene oorlog. O, dat lag nog ver, nog heel, héél ver, en het was vaag en twijfelachtig en zou wellicht nooit komen; maar toch: het werkte en knaagde heimelijk; het was aldoor aanwezig, ook als men er niet over sprak; het hing, als een onzichtbare drukking over alles wat daar nu gebeurde.

De een zei: het komt, 't is vast en zeker en het kan niet anders; de ander zei: 't komt niet, het is onmogelijk, de mensen zijn niet gek; maar hij die zei: 't komt niet' vreesde dat het toch wel zou komen; en hij die zei: 't komt wél' hoopte toch maar, dat het nog niet zou komen.

De baas, doorgaans zo kalm en zo bedaard, met zijn grijsblond haar en zijn slaperige ogen, scheen opeens een ander mens geworden. Zijn ogen waren angstig en onrustig in zijn doods gezicht gaan leven; hij stond niet meer als vroeger ganse dagen als gepoot achter zijn schenktafel; zijn dikke, ronde vrouw, die men meestal niet zag, stak nu elk ogenblik haar vettig angstgezicht vanuit de kelderdiepten op; en voortdurend kreeg de baas bezoeken van zijn anders zo ongewenste landgenoten, waarmee hij stille, heimelijke, blijkbaar zwaarwichtige gesprekken hield.

Eens, op een avond, toen zij aan hun stamtafeltje kwamen zitten, werden meneer Bollekens en zijn zoon niet, als gewoonlijk, door de kelner, maar door de baas zelf bediend. - Hé, waar is Rudolf dan? vroeg meneer Bollekens verwonderd.

De baas troebleerde zich. Even kreeg hij een vage kleur onder zijn doodse wangen.

- Hij is weg, bekende hij eindelijk.
- Zo! En waarom? vroeg meneer Bollekens.
- Hij is naar zijn land terug, antwoordde de baas, blijkbaar gegeneerd.
- Naar zijn land! Is hij dan geen Belg?
- Wel is zijn moeder een Belgische, maar zijn vader is nog een Duitser, al woont hij bijna op de grens, voegde de baas er als ter vergoelijking bij.

Meneer Bollekens en zijn zoon werden eensklaps ernstig en stil. Hun ogen keken starend op hun bierglas en hun wenkbrauwen fronsten zich.

- Is hij als soldaat opgeroepen? Komt er oorlog? vroeg meneer Bollekens haast fluisterend, met een angsthik in de stem. - Ach! wel neen, wel neen, wel neen! riep de baas eensklaps ongeduldig-zenuwachtig en bijna boos, alsof zo iets toch ál te ongerijmd en gek was.

De heren Bollekens voelden zich enigszins gerustgesteld en proefden even van hun glas. Maar hun handen en hun lippen beefden en 't was of 't heerlijk bier niet meer zo lekker smaakte.

- Er komt geen oorlog; 't is maar vage dreiging, verzekerde nog eens de baas en ging achter zijn schenktafel staan.

Doch de onrust zat er nu eenmaal in, en met de onrust en onzekerheid sloop in de eertijds zo zalige Rosbach een eigenaardig, onnaspeurbaar gevoel van vaag wantrouwen. Niemand begreep eigenlijk waar het zich verschuilde, 't was nergens en het was overal; het hing in de lucht, in de berookte gelagkamer, over 't veranderd gezicht van de baas en zijn vrouw; het zat tot in het heerlijk bier dat zij dronken, en dat wel niet minder smakelijk was, maar toch werkelijk minder lekker smaakte. Eens, op een avond, kwam een van de allertrouwste stamgasten, een dikke notaris, binnen, die geheimzinnig naast meneer Bollekens ging zitten en hem aan 't oor toefluisterde:

- Wist gij dat de baas drie zonen in Duitsland heeft?

- Drie zonen in Duitsland! herhaalde meneer Bollekens hevig opschrikkend.

- St! zo hard niet, hij staat te luisteren, vezelde de notaris.

- Drie zonen in Duitsland, die hier dikwijls geweest zijn, zonder dat wij wisten wie ze waren, en die nu alle drie in 't Duitse leger opgeroepen zijn! St! niets zeggen... zwijgen... ik weet het van héél goed part en zal er nog meer van vernemen. Meneer Bollekens' dikke, knobbeljichtige vingers beefden zenuwachtig om het oor van zijn glas. Wat was dat nu allemaal? Wat betekende het? Wat moest hij daarvan denken? Ging er nu ellendige, akelige stoornis komen in het zo gezellig en aantrekkelijk leventje van de heerlijke Rosbach?

Als naar gewoonte, die namiddag, waren de heren Bollekens, vader en zoon, per rijtuig, naar 't buiten gegaan. Ook de knappe meid was er gekomen en liep reeds te voet het eindje terug, met de groenten- en vruchtenmandjes aan de arm, om bij het kleine station de trein te halen.

Het was een prachtig-mooie dag geweest. In de vroege namiddag wellicht wel ál te brandend heet, maar nu, tegen zonsondergang, was het verrukkelijk; en vader en zoon, wellustig op de kussens uitgestrekt, genoten innig. Meneer Bollekens vader keek naar het schone, rijpe koren, dat golvend over 't stille, weelderige land in het avondrood lag te gloeien en opperde nog eens zijn mening, waarover ze 't vroeger reeds gehad hadden: dat het nu toch werkelijk wel tijd werd om de huur van de boeren op te slaan. Meneer Bollekens junior haalde diep aan zijn lekkere sigaar en was het daar volkomen mee eens. Al had men het ook niet nodig om van te leven, toch was er geen reden om zijn pachters te verwennen, meende hij, vooral niet zolang er geen oorlog kwam.

De oorlog! Daar had je 't alweer! Wat werd dat 'n angst en 'n obsessie! Je kon niet eens rustig meer ergens gaan wandelen; je kon niet

kalmpjes je glas bier zitten te drinken, of dadelijk drong dat gruwelbeeld, als 't ware vanzelf in het gesprek. Vooral meneer Bollekens senior werd er telkens hevig door ontsteld en gans uit zijn humeur geslagen.

- Zwijg daarover, er kómt geen oorlog! beweerde hij nu ook weer, op kwaadaardige toon, terwijl zijn rood gezicht van ontstemming opzwol en zijn dikke wenkbrauwen zich fronsten.

Zij waren dichtbij 't kleine station gekomen, waar de knappe meid haar biljet moest nemen om naar de stad terug te keren en de trein naderde reeds in 't verschiet, zodat de slagbomen van de spoorbaan werden neergelaten en het rijtuig eventjes moest wachten. Er is al heel weinig bijzonders aan een lokaaltreintje, dat een klein station zal binnenrijden: men let er nauwelijks op. Dit was dan ook 't geval met beide heren Bollekens. Zij praatten onverschillig voort over het onderwerp dat hen bezighield en wellicht hadden zij de aankomst van 't konvooi niet eens met enige aandacht opgemerkt, als daar niet vóór 't stationsgebouw een dichte schaar van mensen had gestaan, die met blijkbaar gespannen nieuwsgierigheid de trein zagen naderen. Het trof meneer Bollekens vader en hij vroeg aan de wisselwachter, die bij 't seinhuisje stond:

- Wat scheelt er dan? Wat gebeurt er?

- Soldaten, meneer; massa's soldaten, die binnen moeten. De oorlog is verklaard!

Meneer Bollekens en zijn zoon schokten letterlijk van hun zitplaats op. Wat! De oorlog verklaard! Zo ineens!

- Jawel, meneer, 't bericht is vanmiddag om twaalf uur afgekondigd, verzekerde de wisselwachter. - Ziet ge daar al die jonge mannen bij de statie? Die moeten allen mee.

Daverend kwam de trein het stationnetje binnengestoomd. Hij was lang, lang, of er geen eind aan kwam; en uit alle wagens, uit alle raampjes, uit alle portieren hingen risten jonge mannen naar buiten geheld, die zongen en brulden, en armen zwaaiden en stampvoetten en schreeuwden, alsof zij allen wild-krankzinnig waren. De koppen zagen gloeiend rood van benauwde hitte, opwinding en drank en honderden handen zwaaiden hartstochtelijk met driekleurige vlaggetjes. Bollekens junior was met één wip uit de open landauer gesprongen. Hij dacht aan de knappe meid, die met haar groentenmandjes midden in 't afgrijselijk gedrang zou zitten en wellicht geen plaats zou vinden; of vond ze plaats, door al die opgewonden kerels ergerlijk gemolesteerd kon worden. - Ik ga ze daaruit trachten te halen! riep hij zenuwachig-opgewonden tot zijn vader.

- Dat gaat immers niet! antwoordde vader Bollekens gans ontsteld en geprikkeld.

Maar Bollekens junior was reeds aan 't rennen. Hij holde, ondanks het formeel verbod van de verwoede wisselwachter, om de dreunende trein heen en vloog naar de wachtkamers toe. Te laat! Het stationsgebouw, was door gendarmen afgezet en onder donderend joelgedruis reed de trein weg. Bollekens junior keek peilend door de vensterramen, maar zag de knappe meid niet meer.

- Nom de Dieu!... Nom de Dieu de nom de Dieu! raasde hij woedend in 't rijtuig terugstappend.

In gestrekte draf reden zij naar de stad terug. Meneer Bollekens vader beefde akelig. Meneer Bollekens junior zat stom, met verwrongen, bleek gezicht, op zijn sigaar te bijten.

- Maar dat is toch niet mogelijk! riep af en toe, als in een kreet van opstand, vader Bollekens. En waar hij om zich heen keek, over die schone, rijke, kalme, gouden velden badend in avondglorie, waar nog zovele mensen, gans onbekend met de angstwekkende gebeurtenis, rustig aan de arbeid waren, scheen het schrikbeeld van de oorlog inderdaad iets ondenkbaars, een onding, een onmogelijkheid. Doch naarmate zij dichterbij de grote stad kwamen groeide een onrust, een gejaagdheid, die zich alom scheen te verspreiden. 't Stond op de ernstige gezichten van de mensen te lezen, het concentreerde zich in de kleine groepjes die gewichtig met elkaar aan 't praten waren, het liep uiteen met al wat zich bewoog, naar rechts, naar links, langs alle kanten. De heren Bollekens kwamen twee auto's tegen, in razende vaart, vol militairen, alsof zij reeds, stormenderwijze de vijand tegemoet snelden. En zodra zij in de voorstad kwamen waren zij midden in een krioelende, geweldig opgewonden menigte: gesticulerende mannen met bleke gezichten en donkere ogen; schreiende, kermende vrouwen met schreiende, kreunende kinders die aan hun rokken hingen; en krantenjongens overal, luid uitschreeuwend het akelig nieuws, terwijl de losse blaadjes van de extra-edities door de handen fladderden en de gretige hoofden dicht op elkaar drongen, om allen tegelijk te lezen. - Naar huis, naar huis, zo gauw mogelijk naar huis! vermaande meneer Bollekens zijn koetsier, alsof hij daardoor een ramp voorkomen kon. En de paarden renden in gestrekte draf tussen de steeds dichterbij op elkaar gepakte,